

Արտասահմանյան գրականություն

ՈՒԻԼՅԱՍ ՇԵՔՍՊԻՐ

(1564-1616)

Շեքսպիրը ամենամեծ դրամատուրգն ու բանաստեղծն է, անգլիական ազգի հպարտությունը, ողջ աշխարհի սեփականությունը: Նրա հանճարեղ ստեղծագործությունները թարգմանվել են աշխարհի շատ լեզուներով, դրանք ներառված են բազմաթիվ երկրների գրականության պարտադիր ուսումնական ծրագրում:

Ընդհանրապես ընդունված է, որ Շեքսպիրը, որի կյանքի տարիները որոշ աղբյուրներում տարբերվում են, ծնվել է 1564 թվականի ապրիլին: Հստակ ամսաթիվը դեռևս ոչ ոքի հայտնի չէ, քանի որ փաստաթղթային ապացույցներ

չեն հայտնաբերվել: Բայց եկեղեցական գրքում կա նրա մկրտության ամսաթիվը՝ ապրիլի 26:

Նա ծնվել է Անգլիայի կենտրոնում՝ Ստրատֆորդ-օփոն-Էվոն քաղաքում: Հայտնի է, որ նրա հայրը Ջոն Շեքսպիրն էր, ով ի սկզբանե արհեստավոր էր (զբաղված էր ձեռնոցների պատրաստմամբ): Քիչ անց նա ընտրվեց ավագանի, այսինքն, փաստորեն ստացավ մունիցիպալ ժողովի ղեկավարի պաշտոնը, ապա դարձավ քաղաքային խորհրդի ղեկավար:

Ջոնը բավական հարուստ մարդ էր, ինչի մասին վկայում է այն, որ նա մշտապես հսկայական տուգանքներ էր վճարում եկեղեցական արարողություններին չմասնակցելու համար: Խոսվում էր, որ Շեքսպիր ավագը գաղտնի կաթուղի է եղել:

Ապագա դրամատուրգի մայրը Մերի Արդենն էր՝ հին ու մեծարգո սաքսոնական ընտանիքից:

Ուիլյամ Շեքսպիրը ուներ յոթ եղբայր և քույր: Ինքը ընտանիքի երրորդ երեխան էր:

Քանի որ Շեքսպիրի ոչ մի դպրոցական փաստաթուղթ չի պահպանվել, նրա կենսագրությունն ուսումնասիրողներն առաջնորդվել են տարբեր աղբյուրներից ստացած որոշ տեղեկություններով: Ըստ նրանց՝ Շեքսպիրը սովորել է Ստրատֆորդի քերականական դպրոցում, իսկ ավելի ուշ՝ Էդվարդ Վեցերորդ թագավորի դպրոցում, որտեղ ուսումնասիրել է անտիկ հեղինակների պոեզիան:

Շեքսպիրը ամուսնացել է տասնութ տարեկանում: Նրա ընտրյալը Անն անունով հողատիրոջ դուստրն էր: Ամուսնությունից մի քանի ամիս անց նորապսակները աղջիկ են ունեցել՝ անվանելով Սյուզան: Երկու տարի անց երկվորյակներ են ծնվել՝ Հեմնեթի որդին և Ջուդիթի դուստրը:

1585 թվականից (երեխաների ծնվելուց հետո) Շեքսպիրի մասին տեղեկություններ չկան: Միայն 1592 թվականին նրա հետքը հայտնաբերվել է Լոնդոնում, որտեղ նա ակտիվորեն զբաղվել է թատերական գործունեությամբ: Այսպիսով՝ յոթնամյա շրջանը պարզապես անհետացել է մեծ դրամատուրգի կենսագրությունից: Հետազոտողներից ոչ մեկը չի կարող վստահորեն ասել, թե ինչով էր զբաղված Շեքսպիրն այս տարիների ընթացքում:

Քանի որ բոլորը գիտեն, թե որ դարում է ապրել Շեքսպիրը, պետք չէ զարմանալ նման բացերի վրա:

Տարբեր փաստաթղթերից հայտնի դարձավ, որ Լոնդոնում հաջողությամբ բեմադրվել են Ուիլյամ Շեքսպիրի պիեսները: Բայց դարձյալ լիովին պարզ չէ, թե երբ է նա սկսել գրել դրանք, ինչպես է հայտնվել մայրաքաղաքում, ինչու է

մտերիմ թատրոնի հետ:

«Լորդ Չեմբերլեն» թատերախումբն ուներ Շեքսպիրի դրամատիկ ստեղծագործությունները բեմադրելու առաջնային իրավունքներ, քանի որ նա ինքը այնտեղ էր որպես դերասան, իսկ քիչ անց դարձավ դրա համասեփականատերը: Այս թատերական կազմակերպությունը շուտով դարձավ Լոնդոնի ամենահայտնիներից մեկը:

Շեքսպիրի կյանքի տարիներն անցել են սովորական հունով: 1603 թվականին նրա թատերախումբը հայտնի դարձավ որպես «Թագավորի սպասավորներ», որ նշանակում էր ողջ ազնվականության արժանիքների և ստեղծագործության ճանաչում:

Թատերական ներկայացումները շարունակվեցին մեծ հաջողությամբ, ինչը թույլ տվեց թատերախմբին ձեռք բերել սեփական շենքը: Նոր թատրոնը ստացել է «Գլորուս» անունը: Մի քանի տարի անց նրանք գնել են նաև Blackfriar Theatre-ը: Շեքսպիրը արագ հարստացավ և չթաքցրեց իր հարստությունը:

▶ Գրական գործունեությունը

Շեքսպիրը սկսեց մտածել իր ձեռագրերի հրատարակման մասին: Առաջինը հրատարակվել է 1594 թվականին: Բայց նույնիսկ այն բանից հետո, երբ հայտնի դարձավ գրական շրջանակներում, դրամատուրգը չդադարեց խաղալ թատրոնում: Դա նրա կյանքի նպատակն էր, որից նա չէր կարող հրաժարվել:

Շեքսպիրի ստեղծագործության ողջ շրջանը բաժանված է չորս փուլերի:

Մեծ դրամատուրգն ստեղծել է անմահ գանձարան, որն ավելի քան հինգ դար անընդմեջ սնում է համաշխարհային մշակույթը: Նրա պիեսների սյուժեները ոգեշնչում են դարձել ոչ միայն դրամատիկական թատրոնների արտիստների, այլև շատ կոմպոզիտորների, ինչպես նաև կինոգործիչների համար: Իր ստեղծագործական կյանքի ընթացքում Շեքսպիրը բազմիցս փոխել է իր գրելու բնույթը:

Իրենց կառուցվածքում նրա առաջին պիեսները հաճախ կրկնօրինակում էին այն ժամանակ տարածված ժանրերն ու սյուժեները, ինչպիսիք են տարեգրությունները, Վերածննդի դարաշրջանի կատակերգությունները («Խորամանկության ընտելացումը»), «Սարսափի ողբերգությունները» («Տիտոս Անդրոնիկոս»): Սրանք ծանր գործեր էին՝ մեծ թվով հերոսներով և ընկալման համար անբնական վանկով:

16-րդ դարի 90-ականների երկրորդ կեսը նշանավորվեց թատրոնի համար

ձևով և բովանդակությամբ կտրուկ կատարելագործված ստեղծագործությունների ի հայտ գալով: Բանաստեղծը նոր ձև է փնտրում՝ չհեռանալով Վերածննդի կատակերգության և ողբերգության տվյալ շրջանակից: Այսպես են ծնվում «Ռոմեո և Ջուլիետ» փայլուն ողբերգությունը, «Ամառային գիշերվա երազ» կատակերգությունը և «Վենետիկի վաճառականը»: Շեքսպիրի նոր ստեղծագործություններում չափածո թարմությունը զուգորդվում է անսովոր և հիշարժան սյուժեի հետ, ինչը այս պիեսները հանրաճանաչ է դարձնում բնակչության բոլոր խավերին:

Դարավերջին Ուիլյամ Շեքսպիրի ստեղծագործություններում հայտնվեցին գործեր, որոնք նրա անունը անմահ դարձրին համաշխարհային գրականության և թատրոնի պատմության մեջ: Գործնականորեն կայացած, ստեղծագործական և ֆինանսապես հաջողակ դրամատուրգը ստեղծում է մի շարք ողբերգություններ, որոնք նրան հռչակ բերեցին ոչ միայն Անգլիայում: Դրանք «Համլետ», «Մակբեթ», «Լիր արքա», «Օթելլո» պիեսներն են:

Իր ստեղծագործական կյանքի վերջին Շեքսպիրը հորինեց մի շարք անմահ ստեղծագործություններ, որոնք զարմացրին իր ժամանակակիցներին իրենց նոր ձևով: Նրանք համատեղում են ողբերգությունը կատակերգության հետ, իսկ հեքիաթները հյուսվում են կտավի մեջ՝ նկարագրելով առօրյա կյանքի իրավիճակները: Առաջին հերթին դրանք «Փոթորիկը», «Ձմեռային հեքիաթը» ֆանտաստիկ պիեսներն են, ինչպես նաև հնագույն թեմաներով դրամաներ՝ «Կորիոլան», «Անտոնիոս և Կլեոպատրա»: Այս ստեղծագործություններում Շեքսպիրը հանդես էր գալիս որպես դրամայի օրենքների մեծ գիտակ, որը հեշտությամբ և նրբագեղ ձևով ի մի է բերում ողբերգության և հեքիաթների առանձնահատկությունները, բարդ բարձր վանկի և խոսքի հասկանալի ձևերը:

Առանձին-առանձին Շեքսպիրի բազմաթիվ դրամատիկ ստեղծագործություններ հրատարակվել են նրա կենդանության օրոք: Բայց ամբողջական հավաքագրված ստեղծագործությունները, որոնք ներառում էին դրամատուրգի գրեթե բոլոր կանոնական պիեսները, հայտնվեցին միայն 1623 թվականին: Ժողովածուն հրատարակվել է Շեքսպիրի ընկերներ Ուիլյամ Ջոն Հեմինգի և Հենրի Կոնդելի նախաձեռնությամբ, ովքեր աշխատում էին Globe թատերախմբում: Անգլիացի հեղինակի 36 պիեսներից բաղկացած գիրքը լույս է տեսել «Առաջին ֆոլիոն» վերնագրով:

1613 թվականից հետո Շեքսպիրը վերջնականապես լքեց Լոնդոնը, բայց չհրաժարվեց որոշ բիզնեսով զբաղվելուց: Որոշ ժամանակ Ուիլյամ Շեքսպիրն ապրում է իր փեսայի՝ Ջոն Հոլլի կալվածքում:

Անգլիացի գրողը մահացել է 1616 թվականի ապրիլի վերջին՝ սեփական տանը:

Ուիլյամ Շեքսպիրը աշխարհի մեծագույն դրամատուրգներից մեկն է: Անգլիական դասականի պիեսները, սոնետները և բանաստեղծությունները պահպանվել են մինչ օրս: Վարկած կա, որ այս լեգենդար գործչի ստեղծած ոչ բոլոր գործերն են հայտնի մարդկությանը: Բացի այդ, դրամատուրգի կենսագրության մեջ կան բազմաթիվ դատարկ կետեր: Այսօրվա հոդվածը կկենտրոնանա բանաստեղծի վաղ շրջանի վրա: Պատմենք նաև այն քաղաքի մասին, որտեղ ծնվել է Շեքսպիրը:

▶ **Դրամատուրգիա**

Շեքսպիրը անժխտելիորեն համարվում է բոլոր ժամանակների մեծագույն դրամատուրգը: Եվ աշխարհում չկա այնպիսի անուն, որը կարող է հավասար լինել նրա անվան հետ:

1590-ականների սկզբին պատմական դրաման մոդա էր գրականության մեջ: Հենց այս ժամանակաշրջանին են պատկանում «Ռիչարդ Երրորդը» և «Հենրի Վեցերորդը» պիեսները:

Բավական դժվար է որոշել կոնկրետ ստեղծագործությունների ստեղծման պարբերականացումը, քանի որ դրանք թվագրված չեն հենց հեղինակի կողմից: Սակայն հետազոտողները կարծում են, որ ստեղծագործության վաղ շրջանը ներառում է.

- «Երկու Վերոնեզ»
- «Խորամանկության սանձահարումը»
- «Տիտոս Անդրոնիկոս»
- «Սխալների կատակերգություն»

Նաև վաղ շրջանը բնութագրվում է հիմնականում ֆարսային և հեգնական ստեղծագործություններով՝ ի տարբերություն երկրորդ փուլի, որտեղ ռոմանտիկ գործերն առաջին պլան են մղվում. օրինակ՝ «Ամառային գիշերվա երազ», «Վենետիկի վաճառականը»:

Ամեն նոր ստեղծագործության հետ Շեքսպիրի կերպարներն ավելի բարդ ու հետաքրքիր են դառնում:

Դրամատուրգի ստեղծագործության գագաթնակետը ողբերգություններ գրելն է: Դրանցից են՝ «Համլետ»-ը, «Օթելլո»-ն, «Լիր արքա»-ն:

Շեքսպիրն ապրել է ստեղծագործելու հնարավորություններով լի դարում՝ իր գաղափարները մարմնավորելով նորովի: Վերջին շրջանի պիեսներում հեղինակի բանաստեղծական վարպետությունը հասավ իր գագաթնակետին: Այդ իսկ պատճառով այնպիսի դրամաների վանկերը, ինչպիսիք են՝ «Անտոնիոսը և Կլեոպատրան», «Կորիոլանուսը», համարվում են իդեալական:

Որոշ հետազոտողներ կարծում են, որ պիեսներից մի քանիսը գրել է Շեքսպիրը մեկ այլ գրողի հետ համագործակցությամբ: Այդ ժամանակահատվածի համար սա սովորական և հաճախակի գործածական պրակտիկա էր:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՍՈՆԵՏՆԵՐ

Ո՞ր դարում է ապրել Շեքսպիրը: Տնտեսական հարաբերությունների զարգացման և երկրի արագացված զարգացման դարում: Այնպես եղավ, որ հիմնական առևտրային ծովային ուղիներն անցնում էին Անգլիայով: Արդյունքում՝ 1593 թվականին երկիրը գրավեց ժանտախտի համաճարակը, որը տևեց գրեթե երկու տարի:

Նման պայմաններում, իհարկե, ոչ մի հասարակական հաստատություն, այդ թվում՝ Շեքսպիրի թատրոնը, չի աշխատել: Դրամատուրգին ստիպել են մնալ առանց աշխատանքի: Նա շատ էր կարդում և ոգեշնչված էր՝ գրելու երկու էրոտիկ բանաստեղծություն:

Երրորդը «Սիրահարի բողոքն» էր, որը հեղինակի կենդանության օրոք մի քանի անգամ վերահրատարակվեց:

Բայց ամենից շատ Ուիլյամ Շեքսպիրը հայտնի է իր **սոնետներով**: Բանաստեղծի ստեղծագործության մեջ դրանք 154-ն են: Սոնետը տասնչորս տողանոց ոտանավոր է, որում ընդունված է հետևյալ հանգը՝ abab cdcd efef gg:

Շեքսպիրը ստեղծեց սոնետների մի ցիկլ՝ սիրային պոեզիայի այն ժամանակվա հայտնի ժանրը: Գրեթե երկու դար վարպետի բանաստեղծական այս գլուխգործոցները մոռացության էին մատնվել, բայց ռոմանտիզմի ի հայտ գալով՝ դրանք նորից հռչակ ձեռք բերեցին: 19-րդ դարում գոյություն ուներ անգլիացի հանճարի գրած անմահ տողերից մեջբերումներ անելու սովորույթ:

Բանաստեղծությունները թեմատիկորեն սիրային նամակներ են անձանոթ երիտասարդին, և 154-ից միայն վերջին 26 սոնետներն են կոչ սեւահեր տիկնոջը: Շատ հետազոտողներ տեսնում են ինքնակենսագրական առանձնահատկություններ այս ցիկլում, ինչը հուշում է դրամատուրգի ոչ ավանդական կողմնորոշումը: Սակայն որոշ պատմաբաններ հակված են կարծելու, որ այս սոնետներն

օգտագործում են Ուիլյամ Շեքսպիրի կոչը իր հովանավորին և ընկերոջը՝ Սաուֆեմփթոնի կոմսին, այն ձևով, որն այն ժամանակ ընդունվել էր աշխարհիկ հասարակության կողմից:

Սոնետների ցիկլը պայմանականորեն բաժանված է տասներկու թեմատիկ խմբերի՝ ներառյալ.

- ընկերոջ վանկարկումը,
- կարոտը և մտավախությունը,
- սիրո ուրախությունն ու գեղեցկությունը:

Շեքսպիրը հսկայական ազդեցություն է թողել իր հետևորդների, գրողների վրա:

Չնայած դրան, կենդանության օրոք նա մեծ դրամատուրգ չէր համարվում: Իսկ տասնյոթերորդ դարի վերջին նույնիսկ քննադատում էին նրան, որ իր ստեղծագործություններում խառնում է ողբերգականն ու կատակերգականը:

Սակայն արդեն տասնյոթերորդ դարում այս կարծիքները մոռացության մատնվեցին, գրականագետները սկսեցին մանրակրկիտ ուսումնասիրել նրա աշխատանքը: Եվ շուտով հայտնի դարձավ այն փաստը, որ Շեքսպիրը Անգլիայի ազգային բանաստեղծն է: Դրանից հետո մեծ ուշադրություն է դարձվել Շեքսպիրի կյանքի տարիներին:

Տասնիններորդ դարը նշանավորվեց Շեքսպիրի պիեսների հսկայական թարգմանություններով այլ լեզուներով:

Բայց քսաներորդ դարի սկիզբը նրան ևս մեկ անգամ հասցրեց փառքի գագաթնակետին, երբ սկսեցին բեմադրել նրա պիեսները, և հայտարարվեց, որ Շեքսպիրի պիեսները միշտ կլինեն ժամանակակից:

Շեքսպիրը մահացել է 1616 թվականի ապրիլի 23-ին: Ենթադրվում է, որ դա նրա ծննդյան օրն էր: Ըստ կտակի՝ դրամատուրգի ողջ ունեցվածքն անցել է դուստրերին ու նրանց անմիջական ժառանգներին:

Բանաստեղծի վերջին անմիջական ժառանգը եղել է նրա թոռնուհին՝ Էլիզաբեթը, որը մահացել է 1670 թ.:

Ուիլյամ Շեքսպիր